

Bahçe Bitkilerinin Ülkede Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Bahçe Bitkileri Bölümü

Doç. Dr. Muhammed KÜPE

☞ Türkiye çok değişik iklim koşullarına sahip olması dolayısıyla pek çok bitki türünün yetişmesine uygun bir ekoloji sunmaktadır.

☞ Bahçe bitkileri yetiştiriciliği iklimin elverişli olması, denize yakınlık, ulaşımdaki kolaylık gibi nedenlerle başlangıçta kıyı bölgelerimizde yoğunlaşmıştır.

İç bölgelerde yetiştiriciliğin sınırlı kalmasının başlıca nedeni, kuraklık, don zararı ve diğer iklim şartlarıdır.

Ancak son yıllarda ülkemizde;

- ❧ modern yetiştirme yöntemlerinin uygulanması,
- ❧ tarım tekniğinin ilerlemesi,
- ❧ ulaşım imkanlarının artması,
- ❧ büyük şehirlerde yaşayan ve
- ❧ tarımla uğraşmayan yoğun nüfusun beslenmesi açısından bahçe bitkileri yetiştiriciliği kıyı bölgeler yanında iç bölgelerde de artmaya başlamıştır.

Tarımda bir üretim dalının o ülkenin ekonomisindeki önemini belirtmek için özellikle

- - bu üretim dalının kapladığı alan,
- - bu daldan elde edilen gelirlerin milli gelir içindeki yeri,
- - bu dal ürünlerinin ülkenin dış ticaretindeki rolü,
- - bu dalda geçinen nüfus,
- - bu dalın insan beslenmesindeki önemi ve
- - ülke endüstrisine sağladığı hammaddeler yönünden durumu gibi konuları incelemek gerekmektedir.

œ Ülkemizde, bazı olağanüstü şartlar isteyen türler (tropik iklim) dışında bahçe bitkilerinin büyük bir çoğunluğu yetiştirilebilmektedir.

œ Toplam tarım alanları içerisinde bahçe bitkilerine ayrılan pay 2000 yılında %12.6 iken yıllar içerisinde giderek artmış ve 2015 yılında %17.1'e, 2020 yılında %18.8'e ulaşmıştır

Türkiye’de Kullanılan Tarım Alanlarının Dağılımı

Türkiye Tarım Alanlarının Kullanımı

Kullanım Şekli	2019 Alanı (da)	2020 Alanı (da)
Tahıllar ve Diğer Bitkiler	153.873.226	156.149.720
Nadas	33.873.817	31.732.521
Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri	35.250.703	35.637.065
Sebze Yetiştiriciliği	7.899.063	7.792.463
Süs Bitkileri	52.429,2	54.069,7
Toplam	230.949.238,2	231.365.838,7

Tarım Alanları İçerisinde Bahçe Bitkilerinin Kapladığı Alan (1000ha)

Yıllar	TOPLAM		BAHÇE BİTKİLERİNİN ORANI (%)
	GENEL	BAHÇE BİTKİLERİ	
2000	26.379	3.346	12.6
2005	26.607	3.582	13.4
2010	24.394	3.685	15.1
2015	23.934	4.097	17,1
2016	23.763	4.138	17,4
2017	23.385	4.151	17,8
2019	23.095	5.243	18.7
2020	23.137	4.349	18.8

- ▶ Türkiye tarımın da bitkisel üretim, tek yıllık ve çok yıllık kültür bitkileriyle nadas dahil toplam **23.1 milyon ha**'lık bir alanda yapılmaktadır.
- ▶ Toplam tarım ve orman alanlarımızın %58'ini oluşturan ve birçok ülkenin toplam yüzölçümünden büyük olan bu üretim alanından; beslenme, giyim ve barınma için gerekli besin ve hammaddeler sağlanabilmekte, yurt içi pazarın bitkisel ürünlere olan talebi karşılanabildiği gibi birçok ürünün dış satımı da yapılabilmektedir.

2020 yılı verilerine göre Türkiye’de bitkisel üretime ayrılan alanların;

- 67.5’i tarla bitkilerine,
- 13.7’si nadas alanlarına,
- 18.8’i de bahçe bitkilerine ayrılmıştır.

Bahçe bitkilerine ayrılan alan içerisinde en önemli payı 3.563.707 ha ile meyve bahçeleri almakta ve bunu 779.246 ha ile sebze bahçeleri takip etmektedir.

TÜİK 2021

Toplam ekilebilir alan içerisinde tarla bitkilerine ayrılan alan her zaman daha önemli bir yer tutmaktadır.

- ❧ Bunun en önemli nedenleri;
- ❧ bahçe bitkileri üretim dalının yetiştirme özellikleri ve özellikle çok yıllık türlerde bahçe kuruluşunda karşılaşılan güçlüklerdir.
- ❧ Bahçe bitkilerinin özel yetiştirilme koşulları isteyen bir dal olması
- ❧ Bu tesislerin kurulması için yüksek sermayeye gereksinim duyulması ve kurulan tesislerin uzun ömürlü olması, üretim alanlarının fazla genişlemesini engellemektedir

Türkiye Meyve ve Sebze Üretimi (2020 yılı)

Grup	Alt Grup	Üretim (ton)	Toplam (ton)
Sebzeler	Meyvesi Yenenler	24.558.340	31.177.124 (%57.3)
	Yaprağı Yenenler	2.035.537	
	Soğan-Yumru-Kökü Yenenler	3.400.226	
	Baklagiller	815.046	
	Diğer Sebzeler	367.975	
Meyveler	Üzüm	4.208.908	23.270.769 (%42.7)
	Turunçgiller	4.348.742	
	Yumuşak Çekirdekli	5.117.333	
	Sert Çekirdekli	4.321.771	
	Sert Kabuklular	1.483.314	
	Çay (yaş)	1.417.685	
	Üzümsü Meyveler	1.245.215	
	Muz, Kivi, Avakado, İncir	1.127.801	
		Toplam	54.447.893

Türkiye'de Örtü Altı Tarımı (2020 yılı)

- Ülkemizde 2020 yılında toplam 805.159 da alanda örtü altı tarımı yapılmakta olup, bu alanın yaklaşık
 - % 49.9'u plastik sera (401.795,5 da),
 - % 27.1'i alçak tünel (218.326,3 da),
 - % 10'u cam sera (80.779,4 da) ve
 - % 12.9'u yüksek tünellerden (104.257,8 da) oluşmaktadır.

ÜLKEMİZ BAHÇE BİTKİLERİ ÜRETİMİNİN TÜR BAZINDA DAĞILIMI

YUMUŞAK ÇEKİRDEKLİ MEYVE TÜRLERİ

TÜRLER	AĞAÇ SAYISI (ADET)		ÜRETİM (TON)
	MEYVE VEREN	MEYVE VERMEYEN	
Elma	66.475.351	14.456.361	4.300.486
Armut	11.769.621	3.028.771	545.569
Ayva	3.528.985	948.600	189.251
Yenidünya	261.532	19.385	16.402
Muşmula	250.897	55.086	4.964
Trabzonhurması	1.244.110	611.768	60.661
Toplam	83.530.496	19.119.971	5.117.333

SERT ÇEKİRDEKLİ MEYVE TÜRLERİ

TÜRLER	AĞAÇ SAYISI (ADET)		ÜRETİM (TON)
	MEYVE VEREN	MEYVE VERMEYEN	
Şeftali	14.806.988	2.703.111	729.804
Nektarin	2.994.789	1.201.770	162.244
Erik	8.822.147	1.789.725	329.056
Kayısı	17.649.835	3.643.687	833.398
Zerdali	758.327	131.833	17.005
Kiraz	21.805.193	5.579.321	724.944
Vişne	5.737.319	1.382.768	189.184
Kızılcık	835.520	130.654	14.231
İğde	266.071	39.510	4.050
Hünnap	64.361	60.754	1.229
Zeytin (Sofralık)	50.469.104	9.337.984	513.140
Zeytin (Yağlık)	108.912.926	18.443.238	803.486
TOPLAM	233.122.580	44.444.355	4.321.771

SERT KABUKLU MEYVE TÜRLERİ

TÜRLER	AĞAÇ SAYISI (ADET)		ÜRETİM (TON)
	MEYVE VEREN	MEYVE VERMEYEN	
Fındık	386.290.140	10.125.227	665.000
Ceviz	12.488.338	11.579.246	286.706
Antep Fıstığı	54.548.247	22.721.902	296.376
Badem	10.380.249	7.093.395	159.187
Kestane	2.306.992	483.827	76.045
TOPLAM	466.013.966	52.003.597	1.483.314

TURUNÇGİLLER

TÜRLER	AĞAÇ SAYISI (ADET)		ÜRETİM (TON)
	MEYVE VEREN	MEYVE VERMEYEN	
Portakal	12.306.807	1.051.873	1.333.975
Mandarin	15.925.776	5.841.434	1.585.629
Limon	11.139.123	4.391.163	1.188.517
Altıntop	1.184.454	44.059	238.012
Turunç	69.322	8.373	2.609
TOPLAM	40.625.482	11.336.902	4.348.742

ÜZÜMSÜ MEYVELER

TÜRLER	AĞAÇ SAYISI (ADET)		ÜRETİM (TON)
	MEYVE VEREN	MEYVE VERMEYEN	
Üzüm	0*	0	4.208.908
Ahududu	0	0	5.445
Çilek	0	0	546.525
Maviyemiş	0	0	1.287
Böğürtlen	0	0	2.511
Dut	2.044.674	394.453	70.620
Keçiboynuzu	348.102	79.182	18.806
Nar	13.670.173	2.211.605	600.021
TOPLAM	16.062.949	2.685.240	5.454.123

DİĞER MEYVELER

TÜRLER	AĞAÇ SAYISI (ADET)		ÜRETİM (TON)
	MEYVE VEREN	MEYVE VERMEYEN	
Avokado	86.897	188.314	5.923
Muz	0	0	728.133
İncir	10.361.621	1.175.009	320.000
Kivi	1.712.409	452.613	73.745
Çay (yaş yaprak)	0	0	1.417.685
TOPLAM	12.160.927	1.815.936	2.545.486

YAPRAĞI YENEN SEBZELER	Üretim	
	Alan (da)	Miktar (ton)
Lahana (Beyaz baş)	136.400	594.143
Lahana (Kırmızı Baş)	49.585	198.516
Lahana (Yaprak)	47.544	56.100
Lahana (Bürüksel)	1.505	2.889
Enginar	27.581	39.280
Kereviz (sap)	868	1.729
Marul (kıvırcık)	94.401	207.234
Marul (göbekli)	93.874	225.639
Marul (Iceberg)	29.933	87.278
İspanak	162.379	231.515
Pırasa	70.958	225.480
Pazı	4.757	7.137
Tere	7.799	8.352
Roka	14.326	15.045
Semizotu	2.724	5.702
Maydanoz	76.497	97.760
Dereotu	10.078	8.267
Nane	13.110	23.471
TOPLAM	844.319	2.035.537

MEYVESİ YENEN SEBZELER	ÜRETİM (TON)	
	Alanı (da)	Miktarı (ton)
Kavun	690.904	1.724.856
Karpuz	740.345	3.491.554
Balkabağı	36.769	93.659
Kabak (sakız)	99.746	547.208
Kabak (çerezlik)	763.855	57.184
Hıyar (sofralık)	260.482	1.678.341
Hıyar (turşuluk)	77.357	207.898
Patlıcan	182.739	835.422
Bamya	53.587	40.654
Domates (sofralık)	1.116.588	8.656.435
Domates (salçalık)	627.784	4.547.580
Biber (Salçalık-Kapya)	370.031	1.291.091
Biber (dolmalık)	122.523	389.957
Biber (sivri)	265.863	838.890
Biber (çarliston)	19.445	116.967
Acur	23.758	40.644
TOPLAM	5.451.776	24.558.340

BAKLAGİL	ÜRETİM	
	Alan (da)	Üretim (ton)
Fasulye	415.111	547.349
Bezelye	114.270	108.492
Bakla	62.519	54.317
Börülce	18.168	16.781
Barbunya	78.846	88.107
TOPLAM	688.914	815.046

TÜİK 2020

SOĞAN, YUMRU VE KÖK SEBZELER	ÜRETİM	
	Alan (da)	Miktar (ton)
Sarımsak (kuru+taze)	146.203	145.392
Soğan (kuru+taze)	760.216	2.409.023
Havuç	109.890	588.778
Turp (bayır+kırmızı+beyaz)	65.674	223.394
Şalgam	988	2.599
Kereviz (kök)	9.437	23.159
Kırmızı Pancar	2.684	7.881
TOPLAM	1.095.092	3.400.226

DİĞER SEBZELER	ÜRETİM	
	Alan (da)	Miktar (ton)
Karnabahar	88.840	216.334
Brokoli	46.645	95.057
Kuşkonmaz	1.229	1.079
Pepino	11	50
Mantar	760	55.455
TOPLAM	137.485	367.975

- ▶ Ülkemizde bahçe bitkileri üretimine ait toplam olarak 4.348.359 ha alan üzerinde 54.447.893 ton meyve, sebze ve üzüm üretimi yapılmaktadır
- ▶ Bu üretimin 31.177.124 tonu (% 57.3) sebze, 23.270.769 tonu (% 42.7) meyve üretimine aittir.
- ▶ Meyve üretimi içinde ilk sırayı 4.208.908 ton ile üzüm (%18.1) almaktadır.
- ▶ Bunu elma 4.300.486 ton, mandarin 1.585.629 ton, portakal 1.333.975 ton, limon 1.188.517, kayısı 833.398 ton, şeftali 729.804 ton, muz 728.133 ton, kiraz 724.944 ton, fındık 665.000 ton, nar 600.021 ton, çilek 546.525 ton ve armut 545.569 ton izlemektedir.

Türkiye'de Sebze Üretiminin Türlerine Göre Dağılımı (2020)

- Sebze üretiminde ise;
- 1. sırayı 13.204.015 ton ile domates alırken
- 2. sırayı 3.491.554 ton ile karpuz,
- 3. sırayı 2.636.905 ton ile biber,
- 4. sırayı 2.409.023 ton ile soğan,
- 5. sırayı 1.886.239 ton ile hıyar,
- 6. sırayı 1.724.856 ton ile kavun almaktadır.

Türkiye Örtüaltı Meyve Yetiştiriciliği

Örtüaltı meyve yetiştiriciliği

Örtüaltı Meyve	Alan (da)	Payı (%)	Üretim (ton)	Payı (%)
Alçak Tünel (Çilek)	27.137	20,76	91.616	12,25
Cam Sera (Çilek)	182	0,14	756	0,10
Plastik Sera (Sofralık Üzüm, Çekirdekli)	491	0,38	1.100	0,15
Plastik Sera (Sofralık Üzüm, Çekirdeksiz)	7	0,01	14	0,00
Plastik Sera (Muz, vb.,)	72.656	55,57	521.861	69,77
Plastik Sera (Kayısı)	266	0,20	513	0,07
Plastik Sera (Nektarin)	5	0,00	10	0,00
Plastik Sera (Erik)	174	0,13	320	0,04
Plastik Sera (Çilek)	2.009	1,54	9.629	1,29
Yüksek Tünel (Muz, vb.,)	2.819	2,16	20.948	2,80
Yüksek Tünel (Erik)	20	0,02	16	0,00
Yüksek Tünel (Çilek)	24.971	19,10	101.205	13,53
TOPLAM	130.737		747.988	

Bahçe Bitkilerinin Milli Gelir İçerisindeki Payı

- Bahçe bitkilerinin ülke ekonomisindeki önemini gösteren diğer bir gösterge bu dalın milli gelir içindeki payıdır.
- “Milli gelir”, bir ülkenin bir yıl içerisinde çalışarak ürettiği eşya ve kıymetler değerinin tutarındır.
- Yani bir üretim dalının milli gelir içindeki payı ne kadar büyük olursa, onun ülke ekonomisi yönünden önemi de o derece artar.

Türkiye Dış Ticaret Sektör Payları

Çizelge. Türkiye Dış Ticaretinde Sektörlerin Payları (2015)

Sektörler	İhracat Değeri (1000 \$)	% Payı
İmalat Sanayi	134 481 508	93.40
Maden Ürünleri	2 798 766	1.94
Tarım Ürünleri	5 760 677	4.00
Balıkçılık	368 476	0.26
Elektrik, Gaz, Su ve Diğer Faaliyetler	73 861	0.05
Toptan ve Perekende Ticaret	445 572	0.31
Gayrimenkul, Kiralama, ve İş Faaliyetleri	1 967	0.001
Diğer Sosyal, Toplumsal Hizmetler	4 145	0.003
Toplam	143 934 972	100

Bahçe bitkileri ile geçinen nüfus ise tam olarak belirlenememiştir.

● Sebebi !!!!!

- Bahçe bitkileri tek bir üretim dalı olarak ele alınmayıp tarımın diğer dalları ile birlikte yapıyor olmasıdır.
- Örneğin: Ülkemizde pamuk çiftçisi aynı zaman da portakal üreticisidir.
- Diğer taraftan bir çok kamu çalışanı aynı zamanda çiftçidir.
- Ancak şu bir gerçektir ki,
- Bahçe bitkileri ile geçinen nüfus daha refah bir hayat sürmektedir.

Türkiye'nin Bahçe Bitkileri Bakımından Dış Ticaret İçerisindeki Yeri

Bahçe Bitkileri Dış Satımının Türlerine Göre Dağılımı (2010 Yılı)

İhracat Kalemleri	Gelir (1000 \$)	Miktar (ton)
İç Fındık	892.254	149.605
İşlenmiş Sert Kabuklular	540.789	98.460
Domates	476.874	574.279
Kuru Üzüm	417.598	212.668
Kuru Kayısı	350.602	92.687
Limon ve Lime	312.955	426.735
Mandalina	290.589	429.153
Üzüm	203.926	237.860
Kuru İncir	184.678	58.252
Portakal	156.726	232.608
Kiraz	147.828	65.294
Zeytin	107.831	68.029
Altıntop	101.909	156.642
Hıyar	75.451	105.041
Biber	69.366	61.247

- ❖ Üretim rakamlarımızla karşılaştırıldığında ürünlerimizin dış satım değerleri düşüktür.
- ❖ Dış satımın arttırılabilmesi için taşıma, depolama, standardizasyon ve ambalajlama alanında karşılaşılan sorunların yanında pazar bulma, pazarı koruma konularındaki sorunların da çözümlenmesi gerekmektedir.

5. Beslenme ve İnsan Sağlığı Açısından Önemi

- Bahçe bitkilerinin insan beslenmesindeki önemi özellikle vitamin ve mineral maddelerce zengin olmasından kaynaklanır.
- Et, peynir ve diğer yüksek enerjili gıdaların sindirimi sırasında ortaya çıkan asitli maddelerin nötralize edilmesini de sağlarlar.
- Lifli madde olarak önemleri de özellikle son yıllarda daha iyi anlaşılmıştır.
- Ayrıca sağladıkları kalori ve iştah açıcı görünüşlerinden dolayı da çok yararlıdır.
- Bahçe bitkileri, insan vücudunun ihtiyacı olan ve çoğu gıdalarda bulunmayan kalsiyum, fosfor ve demir yönünden önemli besin kaynaklarıdır
- Birçok çeşitleri olup değişik harflerle adlandırılmaktadırlar (A,B,C,D,E gibi).

Bahçe bitkileri ürünleri vitaminler bakımından da zengindir

Endüstri kollarıyla ilişkisi

Bahçe bitkileri, birçok tarım endüstrisinin hammaddesini sağladıkları gibi, diğer bazı endüstri kollarını da besleyebilmektedir.

Bu endüstri kolları arasında en önemlileri; meyve suyu endüstrisi, şekerleme endüstrisi, her türlü pasta endüstrisi, alkollü içecekler endüstrisi, kurutma endüstrisi, derin dondurma endüstrisi, derin dondurarak kurutma endüstrisi, kereste endüstrisi, kağıt endüstrisi, yakacak endüstrisi, vb. gibidir.

Bahçe bitkileri ayrıca ülke topraklarının korunması ve gzelleştirilmesinde, yeşilliğin korunmasında ve insan psikolojisini olumlu yönde etkilemekte çok yararlıdır.

